

УДК 342.5,342.5
УКПП
№ державної реєстрації 0112U100474
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет (СумДУ)
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2
тел. (0542) 334108, факс (0542) 334049

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
д-р фіз.-мат. наук, професор
_____ А.М. Черноус

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії
легалізації злочинних доходів

**ВПЛИВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ
НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
(проміжний)**

Керівник НДР

д-р юрид. наук, доцент

О.М. Рєзнік

2020

Рукопис закінчено 22 грудня 2020 р.

Результати роботи розглянуті науковою радою СумДУ протокол від
25 листопада 2020 року № 4

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР – д-р. юрид. наук, доц. кафедри АГПФЕБ ННІ права	_____	О.М.Резнік (розділ 2, висновки)
	23.12.2020	
Відповідальний виконавець доктор філософії, викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права	_____	Н.С.Горобець (розділ 1, вступ)
Виконавці:	23.12.2020	
д-р. юрид. наук, доц. кафедри АГПФЕБ ННІ права	_____	Т.А. Кобзєва (розділ 3)
	23.12.2020	
к.ю.н., ст.викладач кафедри КПДС ННІ права	_____	М.С.Уткіна (розділ 3)
	23.12.2020	
канд. політ. наук, ст. викладач кафедри ППСТ ІФСК	_____	М.С. Назаров (розділ 1)
	23.12.2020	
аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права	_____	А.В.Стеблянко (розділ 4)
	23.12.2020	
виконавець за цив.-правовим договором ст. викладач кафедри КПДС ННІ права	_____	О.С.Бондаренко (розділ 1, 2)
	23.12.2020	
виконавець за цив.-правовим договором асистент кафедри КПДС ННІ права	_____	М.О.Думчиков (розділ 3, 4)
	23.12.2020	
виконавець за цив.-правовим договором, студент ННІ права	_____	Ю.О. Номировська (розділ 4)
	23.12.2020	
виконавець за цив.-правовим договором, студент ННІ права	_____	Є.А. Полянська (розділ 3)
	23.12.2020	
виконавець за цив.-правовим договором, студент ННІ права	_____	М.О. Красилюк (розділ 2)
	23.12.2020	

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 63 с., 71 джерело.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАННИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ФІНАНСОВА СИСТЕМА, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, СПОСОБИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ, СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Мета роботи полягає в розробці методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів, яка забезпечуватиме, фінансову та економічну безпеку держави.

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовано загальні та спеціальні методи наукового пізнання: логіко-семантичний метод дозволив з'ясувати зміст загальнотеоретичну сутність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; порівняльно-правовий метод – узагальнити зарубіжний досвід протидії легалізації злочинних доходів; формально-догматичний метод – визначити правові колізії відносно протидії легалізації злочинних доходів спрямованого на дискредитацію національної безпеки держави і фінансової системи; формально-логічний метод – сформулювати об'єктивні висновки щодо можливості запровадження зарубіжного досвіду зарубіжних держав у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Застосовувався також метод статистичного аналізу для узагальнення даних про діяльність суб'єктів що уповноважені протидіяти відмиванню доходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони впровадженні у навчальний процес Сумського державного університету, що підтверджується актом впровадження від 22.12.2020 року; наукові результати проекту використовуються безпосередньо при вивченні таких дисциплін як «Фінансове право», «Адміністративне право».

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1 ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	7
2 СПОСОБИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИХ ШЛЯХОМ	16
3 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ДАНИХ ПРО ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ У ВКАЗАНІЙ СФЕРІ	27
4 ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	39
ВИСНОВКИ.....	51
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	55
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Світові процес спрямовані на об'єднання та гармонізацію, у тому числі економічної діяльності, не завжди несуть конструктивні перетворення. Нині однією з найбільших загроз фінансовій системі та національній безпеці держави, в тому числі перепорою її продуктивному розвитку, є зростання числа випадків вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаним злочинним шляхом. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, набула актуальності у всьому світі та потребує усвідомлення сутності цього явища, способів його вчинення та висвітлення шляхів подолання неефективних факторів, що його зумовлюють.

Необхідно зазначити, що процес відмивання грошей є досить складним. Наприклад, доходи від кримінальних правопорушень, спрямовуються через фінансову систему для маскуванню їх незаконного походження та, відповідно, для надання їм реального вигляду законно отриманих коштів. Пряме вилучення таких коштів відбувається за допомогою використання незаконних фінансових операцій та фінансових інструментів, які допомагають приховати справжнє походження коштів та/або їх справжніх власників. Операції з відмиванням грошей, як правило, є легальними фінансовими операціями. Однак походження використаних у них коштів є кримінально протиправним.

Таким чином дослідження питання протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та її вплив на стабільність фінансової системи України та національної безпеки; способів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів та узагальнення даних про їх діяльність у вказаній сфері, а також зарубіжного досвіду протидії легалізації злочинних доходів є актуальними.

Мета роботи полягає в розробці методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів, яка забезпечуватиме, фінансову та економічну безпеку держави на основі аналізу

теоретико-методологічних підходів, нормативних актів та результатів соціологічних досліджень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони впровадженні у навчальний процес Сумського державного університету, що підтверджується актом впровадження від 22.12.2020 року; наукові результати проекту використовуються безпосередньо при вивченні таких дисциплін як «Кримінальна юстиція», «Кримінальне право України», «Кримінологія», «Основи запобігання злочинності».

1 ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Глобалізація світової економіки, стрімкий розвиток фінансових технологій, невідворотні процеси економічного занепаду в умовах пандемії COVID-19, зовнішня агресія на сході України – все це вимагає чітких та раціональних дій органів державної влади у сфері національної безпеки, яка за даних умов, беззаперечно, повинна бути комплексною, однозначною та всеохоплюючою. Невід’ємною її складовою є економічна безпека, яка є фундаментальною основою економічно ефективної державної політики в цілому. Так вже склалося методологічно та історично, що рівень економічної безпеки держави, в першу чергу, оцінюють здебільшого через призму такого індикатора, як фінансова безпека, при цьому зіставляючи ступінь реалізації головних національних інтересів з актуальними загрозами, зокрема - з процесами тінізації економіки, фінансовий аспект яких реалізується у ході легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Фінансова безпека держави дає змогу суб’єктам національної економіки відчувати себе захищеними від будь-якого незаконного впливу у фінансовій сфері. Крім цього, гарантуючи спроможність держави, чітко формувати та ефективно зберігати фінансові ресурси країни від їх надмірного та необґрунтованого знецінення, держава зобов’язана докладати всіх необхідних зусиль для забезпечення її соціально-економічного розвитку.

На сьогодні, досягти стану ефективної національної та фінансової безпеки є неможливим, у зв’язку з відсутністю адекватної та раціональної державної політики. Дефіцит чітких дій держави з метою подолання проблеми відмивання доходів протиправного походження, породжує чимало загроз безпосередньо для національної безпеки та стабільності фінансової системи України. Більше того, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом з кожним роком починає набувати ознак проблеми глобального

масштабу, адже все більше так званих схем «відмивання» коштів мають транснаціональний характер та пов'язані з організованою злочинністю.

У сучасних умовах розвитку України, фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки, яка, в свою чергу, є своєрідним базисом для національної безпеки будь-якої держави. Оскільки, саме стан захищеності економіки від фінансових загроз характеризує національну безпеку держави, перш за все, як запоруку незалежності, стабільності та ефективності умов життєдіяльності розвиненого суспільства.

Убезпечення фінансової системи на всіх рівнях управління – це важливе завдання для переважної більшості країн світу, не виключенням є і Україна. Адже, вирішити економічні проблеми цілої держави, регіону чи то середньостатистичного підприємства просто неможливо без забезпечення їм фінансової безпеки та стабільності. Таким чином, фінансова безпека держави є головним критерієм, який визначає здатність окремої країни самостійно реалізовувати економічно-фінансову політику, що відповідає її національним інтересам. У процесі здійснення даної діяльності держава, в особі уповноважених органів, здійснює відповідні заходи, спрямовані на забезпечення стійкості розвитку держави проти: впливу на економічні процеси в державі світових фінансових криз; умисного впливу інших учасників загальносвітових економіко-фінансових відносин; впливу так званих «тіньових» структур на національну соціальну, політичну чи економічну систему, стрімкого розповсюдження злочинів у фінансовій сфері, зокрема, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; значного витоку капіталів за кордон; тощо.

На сьогодні, більшість вчених та науковців констатують, що легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, є найприбутковішим видом незаконного підприємництва у всьому світі [1]. Так, про поширеність даного злочину й в Україні свідчать дані Державної служби фінансового моніторингу. Зокрема, за 9 місяців 2020 року Держфінмоніторингом до правоохоронних органів було направлено 739 матеріалів щодо фінансових

операцій, які можуть бути безпосередньо прямо пов'язані з легалізацією коштів щонайменше на 60,3 млрд гривень [2].

Особливу соціальну небезпеку процесів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та їх безпосередню конфронтацію з головними цілями економічної та фінансової безпеки можна пояснити шляхом виокремлення двох основних аспектів. По-перше, такого роду злочинні діяння відволікають на себе фінансові ресурси, передбачені на суспільний розвиток тих чи інших інститутів, призводячи до їх економічної стагнації та деградації. По-друге, відмивання доходів протиправного походження сприяють забезпеченню на практиці своєрідного мультиплікативного ефекту: так, доходи, отримані внаслідок вищезазначених діянь, спрямовуються на підтримку тіньової економіки та зумовлюють притягнення до себе додаткових фінансових ресурсів у наступних репродуктивних циклах.

Цікавим є те, що практика приховування справжнього джерела власних доходів відома людству вже досить давно. Серед вчених та науковців широко поширеною є думка про те, що такого роду діяння розпочалися ще понад двох тисяч років тому в Китаї, коли досить таки успішні торговці «відмивали» отримані від продажів свої прибутки, тоді як рішенням тодішньої влади було встановлено вичерпний перелік форм комерційної торгівлі, яка фактично опинилась поза рамками закону [3, с. 97].

Наразі серед вітчизняних вчених відсутнє єдине визначення поняття «легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом». Так, для прикладу,

О. М. Бандурка під відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, пропонує розуміти: приховування істинного джерела отриманих матеріальних цінностей, перетворення незаконної готівки в іншу форму активу, приховування істинного власника незаконно набутих доходів тощо [4, с. 35].

Тоді як Л.М. Доля трактує легалізацію грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом, як здійснення різних економічно значущих дій з одержаними внаслідок вчинення злочину грошовими коштами та іншим майном [5, с. 93].

Говорячи про законодавче закріплення поняття «легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом», то відповідно до положень ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року, до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховування чи маскуванню незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом [6].

Дещо по-іншому законодавець трактує дане поняття у нормах Кримінального кодексу України. Зокрема, диспозиція ч. 1 ст. 209 визначає легалізацію (відмивання) доходів, одержаних шляхом як набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскуванню походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом [7].

Таким чином, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, за своєю суттю є нічим іншим як процесом виведення в законний обіг певних грошових коштів, які були отримані внаслідок незаконної діяльності. Варто зауважити, що сам процес легалізації грошових коштів є доволі складним. Так, доходи, які були одержані злочинним шляхом, проводяться через фінансову систему з метою замаскувати їх нелегальне походження, а отже,

надати їм фактичного вигляду законно отриманих коштів. Безпосереднє виведення такого роду грошових коштів здійснюється шляхом використання незаконних фінансових операцій та фінансових інструментів, які допомагають приховати справжнє походження коштів та/або справжнього їх власника. Як правило, операції з відмивання коштів – це в цілому легальні фінансові операції. Разом з тим, походження коштів, що в них використовуються, є злочинним.

Справедливо зазначити, що у процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом використовується доволі велика кількість схем, які на нашу думку, доцільно систематизувати за: джерелом походження незаконних доходів; видом активу, який фактично виконує роль об'єкта, за допомогою якого реалізовується процес трансформації незаконних коштів; інституціями, які використовуються у процесі «відмивання» коштів; каналами реалізації, які дозволяють трансформувати такого роду кошти у прихованій формі.

Переходячи до характеристики першої класифікаційної ознаки, ми можемо виокремити наступні найпоширеніші джерела походження доходів, одержаних злочинним шляхом:

1. Корупційні дії чиновників. Правова природа виникнення даного джерела полягає у наділенні законодавцем посадових осіб органів державної влади чи то місцевого самоврядування низкою значних повноважень, які досить часто застосовуються ними з метою власного збагачення.

2. Шахрайство. Найпоширенішим прикладом у даному випадку є розкрадання коштів банківських установ. Такий вид легалізації передбачає використання фінансових установ у злочинних цілях, що обумовлено відсутністю у переважної більшості банків внутрішнього фінансового моніторингу з метою попередження та протидії злочинам, пов'язаних з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

3. Державний сектор економіки. Головною проблемою виникнення даного джерела легалізації, в першу чергу, є те, що посадові особи державних підприємств не зацікавлені у покращенні рівня їх функціонування, а тому, спрямовують свої дії на залучення додаткових доходів за рахунок власної

незаконної діяльності, оскільки переконані, що тривалість їх управління прямо пов'язана з політичною ситуацією, яка в Україні швидко змінюється. Типовими прикладами у даному випадку є маніпуляції з тендерними закупівлями, фінансові махінації з перерахуванням коштів державних підприємств за послуги, які фактично не були їм надані тощо.

4. Кіберзлочини. Стрімкий розвиток інформаційних технологій у фінансовій системі держави призвів до виникнення таких схем легалізації як: фінансові операції з дистанційного отримання доступу до систем банківського обслуговування, махінації з платіжними картками з метою отримання персональних даних осіб. В подальшому такого роду інформація та доходи конвертуються у валюту, криптовалюту чи то в товари через різноманітні інтернет-магазини.

Говорячи про активи, які можуть використовуватись у ході легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, то ними можуть бути:

1. Цінні папери. Поширення схем легалізації з використанням цінних паперів полягає у самій їх специфіці, тобто властивості деяких з них дозволяють маскувати справжні фінансові операції, які є частиною тієї чи іншої схеми.

2. Земля. Вдалим прикладом схем з безпосереднім використанням даного виду активу є скуповування землі резидентом України за позикові кошти нерезидента. Після чого, нерезидент здійснює відчуження всіх активів резидента-боржника на власну користь за рахунок погашення позики.

3. Нерухоме майно. Найбільш поширеним способом легалізації доходів у даному випадку є використання соціально-незахищених верств населення, шляхом відібрання в них майна, внаслідок здійснення фальсифікації документів (права власності, про смерть, заповіт, тощо) з подальшим продажем такого майна третім особам.

4. Високоліквідні активи, такі як – золото, діаманти, різноманітні ювелірні вироби тощо. Походження схем із використанням високоліквідних активів в Україні, обумовлюється розвиненою контрабандою, а також високим рівнем корупції в органах прикордонного та митного контролю.

Застосування даних схем легалізації надає можливість особам значно завищити ціну таких активів та використовувати їх як платіжний засіб у багатьох країнах зі слабким контролем за обігом такого роду предметів.

Під час дослідження основних інститутів, які використовуються шахраями під час легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, можемо констатувати, що найпоширенішими з них є: банківські установи, страхові компанії, ломбарди та кредитні спілки. При цьому, варто додати, що сама природа використання таких установ безпосередньо залежить від специфіки послуг, які вони надають. Щодо каналів реалізації схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, то найпоширенішими з них є:

1. Банківський переказ фактично визнається основою схем для відмивання нелегальних доходів, оскільки в процесі його використання в осіб не виникає майже ніяких труднощів перемістити кошти до будь-якої людини в будь-якій країні.

2. Конвертаційні центри – це найчастіше фіктивні підприємства або ж підприємства чи установи, керівники яких також залучені в процес відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. У переважній більшості випадків такі підприємства реалізують схеми легалізації коштів під виглядом надання фінансової чи благодійної допомоги.

3. Використання платіжних систем. Вдалим прикладом використання даного каналу є перерахунок, як правило, громадянам інших держав грошових коштів із карткових рахунків, використовуючи платіжні системи. Такого роду фінансові операції відбуваються, перш за все, внаслідок несанкціонованого доступу до відповідних рахунків громадян.

4. Контрабанда. З метою приховання або легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у процесі перетину державного кордону грошових коштів чи високоліквідних активів часто порушуються правила митного контролю, що, зокрема, обумовлено неефективністю роботи державних органів нашої країни, а також незахищеністю частини українського кордону.

Проаналізувавши основні схеми легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, слід приділити увагу його впливу на основні складові фінансової системи. Говорячи про бюджетну сферу, то в даному випадку через значний відтік капіталу, який відбувається внаслідок відмивання коштів, значно погіршуються умови обслуговування боргових зобов'язань, що не може не знаходити свого відображення на загальному становищі реалізації Україною національних інтересів.

Окрім цього, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, значно впливає на зниження ефективності фіскальної політики держави. Інвестування підприємств коштами, отриманими внаслідок незаконної діяльності, дозволяє їм значно пришвидшувати процес нарощення виробничого потенціалу, в той час як бізнес, який діє в правовому полі, втрачає конкурентні позиції. Як наслідок, прибутковість легітимних підприємств зменшується, що призводить до безпосереднього зниження бази оподаткування.

Одним із головних наслідків тінізації є стримування процесів глобалізації, в першу чергу, у зв'язку з відсутністю в інших країн світу бажання мати ненадійного партнера, що спричиняє: значне погіршення інвестиційного клімату, зменшення обсягів та подорожчання інвестиційних ресурсів; погіршення міжнародного іміджу країни; розвиток організованої економічної злочинності; втрату контролю за оплатою праці; корупцію.

Разом з тим, відмивання доходів негативно впливає на ряд економіко-фінансових показників, таких як: розмір ВВП, структура споживчого попиту, обсяги експорту-імпорту, доходи домогосподарств і держави, зайнятість населення тощо.

Отже, беручи до уваги характер змін, що відбуваються у сучасному суспільному, політичному та економічному житті нашої держави, враховуючи рівень поширення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та ступінь соціальної небезпеки даних процесів, ми можемо констатувати нагальну необхідність подолання загроз фінансовій безпеці, яка є пріоритетним напрямом забезпечення національних інтересів та

національної безпеки України. Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом прямо чи опосередковано впливає на всі основні складові фінансової системи нашої держави. І тому, доки в Україні не буде створено дієвого механізму подолання проблеми відмивання доходів протиправного походження, доти буде існувати чимало загроз безпосередньо для національної безпеки та стабільності фінансової системи України.

2 СПОСОБИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИХ ШЛЯХОМ

Глобальні процеси стандартизації та гармонізації, включаючи економічну діяльність, не завжди призводять до конструктивних змін. У даний час однією з основних загроз економіці держави, включаючи перешкоду для її економічного розвитку, є зростання кількості випадків легалізації (відмивання грошей) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Існує багато форм і способів легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Крім того, в умовах активної державної протидії цьому руйнівному явищу, ці форми та методи постійно трансформуються, оновлюються.

Виникнення будь-якого соціального явища зумовлено історичним розвитком конкретного суспільства. Деякі соціальні явища, такі як незаконне втручання в життя людини, завжди сприймалися суспільством негативно, оскільки вони втручаються в основи людського існування, хоча їх юридична оцінка змінювалася залежно від розвитку соціальних відносин. Розглядаючи явище відмивання грошей, враховуючи його соціальну обумовленість, слід мати на увазі, що це явище стало якісно новим у різних країнах за часів соціально-економічних реформ та пов'язаних з ними періодів економічної нестабільності. Його соціальну небезпеку потрібно оцінювати разом з іншими небезпечними проявами, щоб з'ясувати, як легалізація сприяє існуванню та розвитку конкретних форм та видів організованої злочинності, чорної економіки, корупції тощо. [8, с. 192].

На міжнародному рівні способами вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визначені у Конвенції Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» (1990 р.):

- 1) перетворення або передача власності, усвідомлюючи, що така власність є доходом, з метою приховування або маскуванню незаконного

походження власності або з метою сприяння будь-якій особі, замішаній у вчиненні предикатного злочину, уникнути правових наслідків її дій;

2) приховування або маскуванню справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, стану, переміщення, прав стосовно власності або володіння нею, усвідомлюючи, що така власність є доходом;

3) набуття, володіння або використання власності, усвідомлюючи під час отримання, що така власність була доходом [9].

Щодо вітчизняного законодавства, то перелік способів легалізації міститься як в чинному Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», так і в проекті Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», що набирає чинності з 28 квітня 2020 р., а також у КК України. У цих законодавчих джерелах діями, що належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, уніфіковано названо:

- вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів,

- вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення),

- так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів [7].

Ми вважаємо, що ефективна правова база для боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, повинна забороняти всі можливі способи такої легалізації. Тому нагальною є криміналізація певних правопорушень [10, с. 4]. Так, нині відповідно до ч. 3 ст. 197 Митного

кодексу України встановлено обмеження щодо ввезення на митну територію України та вивезення за межі митної території України валютних цінностей, а також порядок переміщення їх через митний кордон України, у тому числі особливості декларування валютних цінностей (зокрема, визначення граничних сум валютних цінностей, які підлягають письмовому або усному декларуванню) [11].

Згідно з ст. 1 Закону України «Про валюту і валютні операції» валютними цінностями є національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали. За порушення вимог ст. 197 Митного кодексу України особа підлягає адміністративній відповідальності за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю (ст. 471 Митного кодексу України). Водночас, ми вважаємо, що існує нагальна необхідність криміналізувати це діяння на основі суми перерахованих валютних цінностей або вартості банківських металів. Нарешті, контрабанда валютних цінностей є одним із найпоширеніших та найпростіших способів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному середовищі. Наприклад, кур'єри перевозять гроші, як правило, в доларах США, в іншу країну, де на чорному ринку великий попит на валюту. Іноді кур'єр маскує валізу з готівкою під звичайний вантаж або відправляє гроші в спеціальному міжнародному пакеті. Тобто це фізичне транспортування контрабандних готівкових коштів до іншої країни [12, с. 86]. Запорукою успіху такої схеми є те, що кур'єр є легальним платником, як резидентом, так і нерезидентом.

Що стосується контрабанди товарів як способу легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, то в 2011 році відбулося штучне звуження предмету контрабанди, незважаючи на відсутність соціальних умов. Зараз предметом цього кримінального правопорушення є лише культурні цінності, токсичні, ефективні, вибухонебезпечні, радіоактивні матеріали, зброю чи боєприпаси (крім мисливської зброї чи гладкоствольних боєприпасів), частини вогнепальної зброї та спеціальні технічні засоби для прихованої інформації; ліс або пиломатеріали з цінних і рідкісних порід

дерев, необроблена деревина та інша деревина, вивезення якої за межі митної території України заборонено, а також наркотики, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори або контрафактні ліки. Однак, з метою: по-перше, протидії контрабанді товарів у великому розмірі, у тому числі підакцизних як способу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; по-друге, наповнення державного бюджету шляхом сплати митних платежів та застосування штрафів (як кримінальних покарань), а також спеціальної конфіскації в дохід держави всіх переміщених поза митним кордоном або з приховуванням від митного кордону товарів, криміналізація контрабанди товарів комерційного призначення є необхідною та нагальною.

У цього контексті важливо відмітити позицію Верховного Суду України, який у постанові пленуму від 15 квітня 2005 року № 5 «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» чітко окреслює перелік випадків, коли кошти чи майно, не слід визнавати такими, що були одержані злочинним шляхом, навіть якщо вони є такими відповідно до примітки до ст. 201 КК України. Серед іншого згадано і про товари, контрабандно ввезенні в Україну, *водночас дохід, одержаний в результаті легалізації (наприклад, у вигляді отримання плати за контрабанду товарів), може визнаватись предметом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.*

Географічно Україна розташована в центрі Європи на кордоні з Європейським Союзом. Тому контрабанда є найважливішим і найпростішим способом легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Організовані злочинні угруповання в Росії, Україні, Білорусі, Молдові, а також Польщі, Угорщині та інших країнах налагодили тісні стосунки, зокрема, у проведенні спільного злочинного бізнесу з метою легалізації контрабанди. Це насамперед продукт високого попиту на державному ринку конкретної держави [13, с. 169].

Механізм легального продажу товарів, виготовлених, контрабандних або викрадених у тіньовому секторі економіки, включає кілька етапів,

пов'язаних спільними намірами та цілями. Перший етап полягає в тому, що товари незаконного походження на підприємстві, яке буде залучено до його продажу, відвантажуються як товари, які нібито були законно придбані компанією (як правило, фіктивними). Фактично товари купуються за готівку у тінювих виробників, контрабандистів, викрадачів або їх посередників. На другому етапі, коли товар оприбуткований, тобто документально легалізований, він може вільно бути реалізований оптовим покупцям чи у роздріб. Після «офіційної реалізації» товару грошові кошти надходять на банківський рахунок підприємства і потім використовуються на розгляд організаторів такої схеми [13, с. 169]. У подальшому кошти нелегальним способом конвертуються в іноземну валюту і перераховуються іноземному постачальнику товару [14].

Наприклад, група людей заробляє злочинні доходи шляхом контрабанди в країну елітних автомобілів іноземного виробництва, а потім легалізує їх на підроблених документах для вигаданих людей, які доводять, що машини виготовлялися в країні та спочатку продавалися. Для деяких з них купуються елітні машини, які знову ввозяться контрабандою в країну і продаються за підробленими документами. Грошові кошти легалізуються у формі інвестиційних угод фізичними особами для створення та розвитку власної (легальної) компанії з ремонту та продажу автомобілів [14].

Тому існує необхідність запобігати як контрабанді валютних цінностей, так і товарів шляхом зміни ст. 201 та 209 Кримінального кодексу України. Зокрема, викласти диспозицію до ч. 1 ст. 201 у такій редакції «Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, товарів комерційного призначення у великому розмірі, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації». А у примітці 1 до цієї статті вказати, що контрабанда товарів комерційного призначення визнається вчиненою у

великому розмірі, якщо предметом злочину були товари комерційного призначення, вартість яких у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

А диспозицію до ст. 209 КК України викласти у такій редакції: «Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, у тому числі *отримання плати за контрабанду товарів та валютних цінностей*, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів».

Наступним способом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом є легалізація грального бізнесу. Легальний азартний бізнес є складною системою регулювання, яка вимагає створення сприятливих умов у вигляді певних інвестицій, умов для ведення такого бізнесу, розумних ставок податків, попиту та конкурентоспроможності в Україні. можна виділити три моделі ставлення країн до сфери діяльності ігрового бізнесу:

- Перша група країн – повністю забороняють азартні ігри. Такі погляди притаманні переважно для країн з високим показником впливу релігії на суспільство, або країни з низьким рівнем життя (Ізраїль, Узбекистан);

- Друга група країн дозволили окремі аспекти діяльності. Для таких країн характерна діяльність певних дозволених ігрових зон, з вичерпними дозволеними азартними іграми (Росія, Великобританія, США);

- Третя група країн – які повністю легалізували гральний бізнес, але який знаходиться окремо під державним контролем (більша частина державних членів ЄС).

Таким чином, світова тенденція у галузі розвитку бізнесу не є однорідною, оскільки певна кількість державних доз підтримується думками, що азартні ігри це злочинів через які ростуть, в той час, як деякі держави взяли курс на легалізацію такого бізнесу, порівнявши його до сфери розбудови [15].

Згідно з українським законодавством, гральний бізнес являє собою діяльність, пов'язану з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера [16].

Важливо відмітити, що для легалізації злочинних доходів у такий спосіб значення не має чи мають місце підроблені або справжні азартні ігри в легальних казино або інших закладах. Перший підхід заснований на тому факті, що казино використовуються в якості рівня транзакцій, не граючи там нічого. Фішки купуються на брудні гроші, потім якийсь час проводиться на паркеті без активної гри. Через деякий час фішки обмінюються на гроші, які потім відображаються як прибуток. Останній підхід передбачає розміщення реальних ставок на всі результати в грі з високою ймовірністю, наприклад, ставки на червоне і чорне в рулетці [17]

Поява криптовалюти в 2009 р відкрило широкі можливості для розвитку нових приватних способів здійснення розрахунків, а також передачі і зберігання інформації, поширення і використання яких знаходиться поза контролем монетарної влади. При цьому специфічні властивості криптовалюти, зокрема виняткова складність верифікації контрагентів, що беруть участь в угодах з криптовалютами, дає можливість економічним агентам уходити від сплати податків і виводити діяльність компаній в тіньовий сектор. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом стає все більш поширеною. Варто відзначити форми та методи легалізація (відмивання) отриманого доходу, подальшого кримінального використання криптовалюти – різноманітні. Крім того, в умовах постійного розвитку

суспільства і підвищення обізнаності громадськості, ці форми та методи постійно вдосконалюються.

Поява інноваційних blockchain інструментів: однорангові пірінгові операції P2P (англ. peer-to-peer, рівний до рівному); кріптомати; програми міксери, суттєво загострила проблему легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Однак, якщо в незаконному обороті наркотиків важливим маркетинговою властивістю віртуальної валюти є її анонімність, то стосовно відмивання злочинних доходів – правовий вакуум і відсутність у криптовалют правового статусу [18., с. 71].

Новим і популярним способом легалізації кримінальних доходів є їх відмивання через сайти азартних ігор. Саме через ці сервіси відмивається близько 1/3 всіх брудних віртуальних грошей. Злочинці все частіше стали використовувати ігрову валюту як спосіб збереження вартості криптовалюти. Для цього купується валюта найбільш популярних віртуальних ігор. Вона продається за криптовалюту, а потім на спеціальних сервісах конвертації обмінюється в фіатну валюту [19]. Інший спосіб легалізації – використання «Програм-міксерів». Вони пропонують клієнтам заплутати історію транзакцій або відмити доходи, купивши для іншої особи товари в Інтернеті за «брудні» гроші. покупець компенсує витрати клієнта, за винятком суми комісії. В результаті клієнт сервісу отримує «чисті» гроші, а покупець - дисконт на товар [20]

Поширеним способом легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є використання фіктивних суб'єктів господарювання. Юридичні особи з ознаками фіктивності створюються для введення активів до офіційного фінансово-господарського обігу. Метою їх діяльності є створення та використання банківського рахунку для розміщення на ньому незаконно отриманих коштів. Передбачається, що вони були отримані шляхом продажу відповідних продуктів тощо, тобто таких, які не можна вважати незаконно придбаними. Крім того, отримання таких коштів не задокументоване відповідно до чинного законодавства, і після їх подальшого перерахування з банківського рахунку такий суб'єкт перестає існувати. Також фіктивні

юридичні особи працюють над продажем матеріальних активів та товарів, тобто виводять їх на офіційний ринок. Метою існування таких суб'єктів господарювання є уникнення від оподаткування, розповсюдження незаконних видів підприємницької діяльності а також проведення махінацій з відмиванням коштів [21, с. 64].

Однією із стратегій підвищення конкурентоспроможності для багатьох країн і територій стало надання тих чи інших пільгових режимів оподаткування. Виникнення і розвиток так званих офшорних зон («податкових гаваней») перетворилося в один з двигунів процесу глобалізації. Однак у міру зростання ступеня фінансово-економічної взаємозалежності їх діяльність розпочала викликати все більше занепокоєння національних держав і міжнародних організацій. Серед ключових обґрунтувань необхідності ведення боротьби з «податковими гаванями» можна виділити наступні: пільгове оподаткування в офшорних юрисдикціях підриває податкову базу країн, резиденти яких активно використовують послуги офшорів; надаються офшорами послуги (зокрема, анонімність проведених операцій) служать передумовою для відмивання нелегальних доходів і фінансування тероризму; діяльність офшорних центрів (неконтрольовані потоки «гарячих грошей») становить потенційну загрозу стабільності світової фінансової системи [22, с. 32].

Перш за все, в якості найбільш широко використовуваного злочинцями інституту відмивання грошей виступають офшорні банки і секретні податкові притулки, наявність яких дозволяє формувати складні міжнародні злочинні мережі. МВФ застосовує термін «податкові гавані» в наступних країнах: Багамські острови, Бахрейн, Кайманові острови, Гонконг, Нідерландські Антильські острови, Панама і Сінгапур. Менші офшорні центри включають: Дублін, Кіпр, Мадейру, Мальту, острів Малайзії Labaim і Міжнародний банківський центр Таїланду, Бангкок. Сьогодні майже 40 країн в усіх частинах світу ідентифікуються міжнародними організаціями як зони секретності і податкові притулки [23, с. 394].

Відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, в офшорних банках дозволяє злочинним організаціям створювати видимість того, що гроші були отримані від явного, законного джерела. Наприклад, фіктивні кредити можуть бути видані, або незаконні кошти будуть перемішані з законними надходженнями або власними коштами банку. Крім того, володіння грошовими коштами і їх використання зазвичай не документується. Широке використання офшорних банків для відмивання готівкових грошових коштів обумовлено рядом явних недоліків готівки, адже внаслідок високих ризиків підробки, крадіжки і високу вартість обробки готівки бізнес-структури не готові приймати великих платежі готівкою. Тому кредитно-банківські інститути широко використовуються для відмивання злочинних коштів шляхом, перш за все, приховування їх походження. З цією метою злочинні гроші, які необхідно приховати, можуть бути спрямовані, наприклад, на фінансування придбання нерухомості або обслуговування діяльності компанії без оподаткування [24, с. 265]

Ще одним способом легалізації злочинних доходів є вчинення правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів. Наприклад, придбання рухомого і нерухомого майна, у т.ч. для наступного оплатного чи безоплатного відчуження цього майна; надання кредитів і позик; купівля акцій, векселів, облігацій та інших цінних паперів; інвестування та отримання доходів від інвестицій; укладання фіктивних договорів про надання кредитів або різноманітних послуг (наприклад, аудиторських, юридичних, маркетингових); операції, пов'язані із ввезенням, переказуванням і пересиланням на території України, в Україну та за її межі відповідного майна [25, с. 77].

Ще одним способом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом є вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскування незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення). Зокрема,

громадянин «В» при сплаті заощаджень сім'ї на депозитний рахунок у сумі 53,0 млн. грн. Загальна сума доходу, офіційно отриманого особами, які є членами сім'ї вкладника, у 47 разів менша за суму 40 депозитів. Після закінчення терміну дії депозитного договору громадянин «В» отримав гроші готівкою через банк. Громадянин «В» обіймає керівну посаду в юридичній особі ТОВ «Н», яка раніше була залучена до схем розкрадання бюджетів та грошових переказів у натуральній формі. Як член сім'ї громадянина «В», громадянин «А» був головою трьох державних компаній, а також займав керівну посаду в ТОВ «Н» [26, с. 39].

Підсумовуючи хотіли б наголосити, що розроблено і функціонує безліч способів легалізації злочинних доходів. Але в силу їх численних варіацій і видозмін, не завжди виходить вчасно припинити злочинну схему, яка діє тим чи іншим способом. Однак з огляду на поширеність сучасних засобів комунікації, зв'язку і спостереження, електронного обігу та документації, сьогодні деякі способи вже не є життєздатними, а тому вони трансформуються та удосконалюються. Таким чином, з метою розроблення ефективної моделі протидії відмиванню злочинних доходів, важливим є застосування новітніх методик, засобів та підходів.

З АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ДАНИХ ПРО ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ У ВКАЗАНІЙ СФЕРІ

Однією з найважливіших глобальних проблем, що стоїть перед суспільством в цілому, є контроль за грошовими потоками, боротьба, протидія та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Зокрема, процес відмивання таких доходів представляє надзвичайну загрозу не тільки для фінансової системи, але і для всієї національної системи. На даний момент існує нагальна потреба у розробці стратегії, яка дозволить швидко та ефективно боротися із випадками зловживань державною фінансовою системою. У 1970-х та 1980-х роках країни розпочали зусилля з боротьби щодо відмивання грошей з метою полегшення розслідувань кримінальних проваджень, головним чином пов'язаних з відмиванням грошей через незаконний обіг наркотиків та іншу організовану злочинність.

У Рекомендації FATF від 1990 року було зазначено посилення на компетентні органи, основною метою функціонування яких було отримання та обробка повідомлень про підозрілі ситуації. Вони також закріпили основні функції таких органів. Зокрема, Підрозділ фінансової розвідки як компетентний орган у галузі боротьби із запобіганням легалізації відмивання злочинних доходів згідно з рекомендацією FATF, виконує такі функції: Отримання інформації про підозрілі операції або операції з готівкою, які перевищують певний ліміт; Прийняття інструкцій для фінансових установ; Ведення комп'ютеризованої бази даних; існування прийняття керівних принципів; обмін інформацією на міжнародному рівні [27]. Приблизно у 1990-х рр. почали з'являтися і перші національні підрозділи фінансової розвідки.

Після проголошення незалежності України, процес формування більшості правових інститутів, нормативно-правової бази розпочався як незалежної держави. Як і в більшості країн СНД, так звана "тіньова" економіка зростала досить швидко. Цей розвиток подій можна пояснити, з одного боку,

неготовністю до радикальних змін в економічному секторі, а з іншого боку, відсутністю законодавчої бази (на той момент часу), яка б належним чином регулювала процес здійснення, проведення фінансового моніторингу.

Проблема легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, набуває все більшого значення у всьому світі та викликає занепокоєння світової спільноти. В Україні процес протидії легалізації злочинних доходів розпочався із нормативно-правового наступу на суб'єктів, які здійснювали таку діяльність, із набранням чинності Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом» 12.06.2003 року (на даний момент втратив чинність). Саме цей нормативно-правовий акт докорінним чином змінив характер функціонування фінансових установ [28, с.293].

У практичній площині виокремлюють дві системи протидії та боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, це: європейська й американська системи протидії та боротьби з легалізацією злочинних доходів. Перша система (європейська) є більш ліберальною, тобто така, при якій банки не обов'язково інформують спеціально уповноважені органи про всі операції, суми яких перевищують встановлений ліміт. Вони надають цим органам лише інформацію про операції, які вони підозрювали. Друга (американська) система досить сувора. У США банки повинні інформувати підрозділ фінансової розвідки про всі операції на суму понад 10 000 доларів [29, с. 70].

Порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, зарубіжними аналогами, вітчизняна система має більше повноважень, оскільки вона не тільки отримує інформацію, але й проводить фінансові розслідування. Як зазначає Н. Москаленко, діяльність, яка націлена на захист інтересів держави, має забезпечити адекватну ділову атмосферу в економічній галузі, не завдаючи перешкод бізнесу функціонувати відповідно до вимог закону, а також має забезпечити збереження конфіденційності фінансової інформації, значними обсягами якої вона володіє [30, с. 5].

На даний час, необхідно зазначити, що в Україні наявна система фінансового моніторингу охоплює практично всіх постачальників фінансових послуг та забезпечує тісну співпрацю між органами фінансового моніторингу, міністерствами та відомствами. Кожен із зазначених вище інститутів виконує певну юридичну роль в єдиній системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Запобігання та протидія використанню фінансової системи країни для відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму є відносно новим напрямом діяльності як національних органів регулювання, так і органів нагляду, а також усіх фінансових та спеціально визначених категорій нефінансових корпорацій та установ. Вид діяльності щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, був віднесений до кримінально-караної у 1986 році у США. Саме у цій країні вперше були здійсненні намагання у протидії відмиванню злочинних доходів. Саме з метою міжнародної координації боротьби та протидії відмиванню злочинних доходів у 1989 році було створено Міжнародну групу з протидії відмиванню брудних грошей – Financial Action Task Force (FATF). За час свого функціонування FATF стала лідером у запобіганні та протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. У свою чергу, фінансові установи країн, і особливо банки, керівництво яких не дотримується рекомендацій FATF, відчувають наслідки неможливості залучити додаткове іноземне фінансування, ускладнення міжнародних процедур переказу та значне уповільнення (до повної відсутності) інших форм міжнародного фінансового співробітництва.

У той же час, існує проблема і в переміщенні таких доходів через державний кордон, що зумовлено певним чином недосконалістю вітчизняних механізмів регулювання фінансової галузі. Вплив кримінальних структур на політику та економіку являє собою реальну загрозу стабільності фінансово-кредитної системи країни та її національній безпеці в цілому, тому проблема вдосконалення методологічного та практичного забезпечення процесу протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом набуває дедалі більшого

значення. В даному контексті діяльність суб'єктів фінансового моніторингу необхідно розглядати як один із складових елементів вітчизняної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (злочинних доходів). Було визначено, що намагання окремих інституцій і контексті протидії та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом і фінансування тероризму, базуються на трьох основних “стовпах”:

- (1) адміністративні органи, тобто, anti-money laundering supervisors;
- (2) підрозділи фінансової розвідки, основною функцією яких є збір, аналіз та розповсюдження звітності, поданої суб'єктами господарювання;
- (3) правоохоронні органи, які є відповідальними щодо розслідування та притягнення до відповідальності осіб, що вчинили кримінальне правопорушення у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та/або фінансування тероризму [31].

Таким чином, можна виокремити три основні види груп органів, які пов'язані із діяльністю протидії та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та/або фінансування тероризму. Проте, ключовим елементом вітчизняних та зарубіжних намагань у сфері здійснення діяльності щодо протидії та запобігання таких доходів є підрозділи фінансової розвідки. У свою чергу, такі підрозділи також gaining increased prominence in the fight against corruption, as both state and private bad actors seek to use the financial system to ‘cleanse’ the proceeds of corrupt activities [32].

У 2019 році легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму були предметом обговорення як у засобах масової інформації, так і серед представників правоохоронних органів та бізнес-операторів. Такі дискусійні питання були присвячені скандалам із відмиванням злочинних доходів та пов'язаній із цим необхідності посилення заходів в контексті запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Підрозділ фінансової розвідки функціонує як головний центр таких контрзаходів і постійно прагне бути на передовій.

В цілому, діяльність суб'єктів щодо здійснення моніторингу руху грошових доходів в Європейському Союзі центральне місце займають саме підрозділи фінансової розвідки. На даний час такі органи посідають значне місце в контексті боротьби та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванням тероризму [33]. Зважаючи на те, що підрозділи фінансової розвідки функціонують у більшості країн, вони виконують відносно однакові функції, можна виокремити декілька різних моделей таких підрозділів.

До основних функцій підрозділів фінансової розвідки у системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму слід відносити наступні:

(1) виконання функції централізованого сховища звітів про операції, які викликають підозру, а також інше розкриття інформації;

(2) аналіз звітів з метою визначення, хто розкриває потенційну злочинну діяльність;

(3) поширення отриманої в ході моніторингу інформації як частку зусиль країни щодо протидії легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму.

Слід зазначити, що ефективність діяльності та функціонування підрозділів фінансової розвідки залежить від обміну інформацією не лише в рамках національних інституцій, а й міжнародних, які наділені повноваження щодо виявлення, запобігання та переслідування легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму. Проаналізувавши питання класифікації підрозділів фінансової розвідки (органів фінансового моніторингу) було виокремлено основні чотири моделі таких органів, зважаючи на міжнародний аспект. Зокрема:

(1) адміністративна модель;

(2) правоохоронна модель;

(3) судова або прокурорська модель;

(4) гібридна модель.

Саме функціонування суб'єктів фінансового моніторингу становить ключовий складовий елемент у системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні. На даний час питання протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, носить транснаціональний характер. Зокрема, актуалізується і в умовах фінансової глобалізації та розвитку нових інформаційних технологій й цифрового середовища [34, с. 304].

Відповідно до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, система фінансового моніторингу є дворівневою. Зокрема, стаття 6 закріплює положення щодо того, що система фінансового моніторингу складається з двох рівнів: первинного та державного фінансового моніторингу. Також у цій статті були визначені органи, які відносяться до суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу.

Зокрема, відповідно до цієї статті Закону України до суб'єктів державного моніторингу віднесено:

- Національний банк України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. На даний час це Державна служба фінансового моніторингу України;
- Міністерство юстиції України;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- Міністерство цифрової трансформації України та
- спеціально уповноважений орган.

У свою чергу, відповідно до законодавства, до суб'єктів первинного фінансового моніторингу віднесено:

- банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи;
- платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем;
- товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами;
- професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку;
- оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій;
- філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України;
- спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин): (суб'єкти аудиторської діяльності; бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування; адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріуси; суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги; особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами; суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, а також суб'єкти господарювання, що надають за винагороду консультаційні послуги, що пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна; суб'єкти господарювання, що здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри);
- постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів;
- інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги [6].

Зважаючи на цей перелік, робимо висновок про те, що у ньому переважають саме суб'єкти фінансового сектору. Погоджуємось із А.Хмелюк

щодо неможливості залишення без уваги суб'єктів, які мають право здійснювати контролюючі функції щодо операцій із реалізації товарів, робіт (послуг) [35, с. 176]. О. Балануца також виокремлює, що у системі фінансового моніторингу існує взаємодія між міжнародними професійними організаціями та асоціаціями й системою протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом в Україні загалом. З однієї сторони, провідні міжнародні установи та організації щодо протидії відмиванням незаконних доходів можуть сформувавши рейтингову систему з метою інформування світового співтовариства, інвесторів та інших осіб, які беруть участь у діяльності протидії легалізації незаконних доходів в окремих країнах, та вжиття проти них запобіжних заходів. З іншого боку, провідні міжнародні організації в галузі протидії легалізації злочинних доходів може бути зосередженим на діяльності окремих фінансових установ, які беруть участь у процесі легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму, вживаючи не лише запобіжні та превентивні заходи, але й адміністративні заходи щодо своїх фінансових ресурсів в інших фінансових установах. У цьому контексті принципи співпраці та ініціативи повинні застосовуватися для забезпечення міжнародного співробітництва та зменшення інформації між учасниками національної та іноземної системи фінансового контролю та міжнародними установами [36, с. 40].

Зокрема, для того, щоб належним чином оцінити діяльність суб'єктів щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, було визначено А. Стеблянко критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів із фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів віднести:

- 1) зменшення частки латентної злочинності;
- 2) стан інформаційного забезпечення;
- 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію;
- 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом;

- 5) кількість складених обвинувальних актів;
- 6) економічний ефект;
- 7) громадська думка [40, с. 81].

В цілому, до суб'єктів, яким належать компетенції щодо вживання заходів із запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, було виділено також наступні групи:

- 1) суб'єкти із загальними повноваженнями;
- 2) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;

Суб'єкти із загальними повноваженнями здійснюють заходи щодо запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, включають тих суб'єктів, які наділені загальними повноваженнями. Тобто, вони не були утворені спеціально для безпосередньої запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, проте вони уповноважені уповноважені протидіяти таким діям. Зокрема, необхідно віднести сюди:

- Президента України (у межах своїх повноважень він затверджує загальнонаціональні програми, концепції тощо);
- Верховну Раду України (як єдиний орган законодавчої влади в Україні);
- Кабінет Міністрів України (який функціонує як вищий орган у системі органів виконавчої влади (прикладом нормативної координаційної діяльності Уряду є створення та модифікація структурних підрозділів органів виконавчої влади, включаючи підрозділи, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом);
- Генеральний прокурор України в контексті реалізації свого конституційного статусу.

До суб'єктів зі спеціальними повноваженнями необхідно саме відносити тих, які визначені у Законі України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” (були перераховані вище). Такі суб'єкти реалізують заходи щодо запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

В Україні створено державний механізм у сфері запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, такий механізм включає спеціально уповноважений орган; державні органи, що здійснюють нагляд і контроль за дотриманням суб'єктами первинного фінансового моніторингу законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; правоохоронні органи; суб'єкти первинного фінансового моніторингу – надавачі фінансових послуг.

Як уже було зазначено вище, відповідно до Міжнародних Стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, у кожній країні має функціонувати підрозділ фінансової розвідки, який виконує функції національного центру для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції, а також іншої інформації, яка має відношення до відмивання доходів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу. В контексті цього в Україні було створено орган, уповноважений виконувати функції підрозділу фінансової розвідки в Україні - Державну службу фінансового моніторингу України. Таким чином, саме ця інституція призначена для протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та належить до різновидів фінансової розвідки так званого «адміністративного типу» (за класифікацією, яка була наведена вище).

В цілому, пріоритетними напрямками діяльності Державної служби фінансового моніторингу України є

- дослідження методів та фінансових схем легалізації злочинних доходів та надання правоохоронним й розвідувальним органам узагальнених матеріалів;

- забезпечення функціонування єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

- участь у міжнародному співробітництві щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Усі функції Державної служби фінансового моніторингу закріплені у Положенні про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. [41]. Діяльність цього органу спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Головною компетенцією Державної служби фінансового моніторингу як суб'єкта протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є обробка повідомлень, отриманих від суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо підозрілих фінансових операцій, їх відпрацювання та передача саме узагальнених матеріалів правоохоронним та розвідувальним органам України (у випадку виникнення підозр легалізації злочинних доходів).

Аналізуючи діяльність Державної служби фінансового моніторингу, необхідно зазначити, що у 2019 році було передано до правоохоронних органів 893 матеріали на суму 92, 2 млрд. гривень в контексті здійснення нею своїх функцій (у 2018 році - 934, а у 2017 - 712).

Було визначено, що саме під взаємодією Державної служби фінансового моніторингу України із правоохоронними органами в контексті протидії легалізації злочинних доходів слід розуміти врегульовану та узгоджену за певними умовами діяльність зазначених суб'єктів, які не залежать один від одного, та проводиться за допомогою спеціальних методів і здійснюється в конкретних формах, з метою протидії наданню правомірного характеру володінню, користуванню чи розпорядженню доходами, які отримані злочинним шляхом. До специфікацій такої взаємодії було віднесено регулювання у переважній більшості нормами адміністративного права; узгодженість дій за часом і місцем; суб'єкти взаємодії є незалежними один від одного, і для одного з них (саме для правоохоронних органів) боротьба зі злочинністю є основним завданням; співробітництво ґрунтується на досягненні спільної мети – протидії легалізації злочинних доходів [42, с.85-86]. Проте, у

2019 році активно збільшилась динаміка інформування суб'єктами первинного фінансового моніторингу до 11 462 494 (у порівнянні із 2018 - 10 006 093). Це пов'язано із прийняттям нового Закону України у грудні 2019 року.

Необхідно наголосити і на тому, що значення фінансових установ у системі суб'єктів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, важко переоцінити. Це зумовлено тим, що вони становлять собою суб'єктів первинного фінансового моніторингу та вживають заходи внутрішнього контролю. Таким чином, вони наділені широким спектром можливостей щодо виявлення операцій, які можуть вбачатись як підозрілі, зі злочинними доходами. Крім цього, вони забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами, що сприяє ефективності та результативності їх взаємодії. Без взаємодії правоохоронців з фінансовими установами досить складно протидіяти легалізації злочинних доходів ще на початковому етапі, оскільки легалізація злочинних доходів є комплексом пов'язаних злочинних дій, де сама легалізація – остання ланка таких дій. Водночас роль Національного банку України зводиться до здійснення державного регулювання та нагляду в означеній сфері [43].

4 ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Питання протидії легалізації злочинних доходів має суттєве значення для економіки як окремої держави, так і світової, адже є глобальною загрозою економічній безпеці. Точної інформації про суму відмитих доходів у світі не існує, що свідчить про високий рівень латентності вказаного явища. Однак за приблизними оцінками експертів щорічно відмиті доходи становлять від двох до п'яти відсотків світового ВВП або від 1,6 до чотирьох трильйонів доларів [44]. Ситуація погіршується ще й тим, що в умовах існування організованої злочинності та зростання рівня тінізації економіки існуючі схеми відмивання доходів мають транснаціональний характер, а не врегульовані законом віртуальні ринки в усьому світі надають можливість відмити гроші в розмірі від 2,17 до 3,61 трлн доларів США щорічно [45].

У той же час, кожна держава повинна забезпечувати здатність правоохоронних органів, які протидіють відмиванню коштів і розслідують факти їх відмивання, здійснювати співробітництво й обмін інформацією не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Натомість суб'єктами, які сприяють протидії та проведенню розслідуванню є передусім фінансові установи. Однак незважаючи на існуючі інструменти взаємної правової допомоги, що можуть використовуватися у процесі міжнародного співробітництва під час розслідування цього злочину, правоохоронні органи все ще відчують суттєві труднощі щодо доступу та обміну даними, а рівень легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, залишається досить високим. Тому протидія легалізації злочинних доходів залишається одним із найважливіших завдань як кожної окремо взятої держави, так і всього міжнародного співтовариства [46].

Зважаючи на викладене, цілком очевидно, що вказаний стан справ об'єктивно потребує виведення взаємодії суб'єктів протидії легалізації

злочинних доходів на якісно новий рівень, спираючись та враховуючи при цьому зарубіжний досвід подібної взаємодії.

Зазначимо, що у науковій доктрині неодноразово підкреслювалась важливість налагодження взаємодії правоохоронних органів саме з фінансовими установами. Це обумовлено тим, що відмивання брудних грошей у законних фінансових системах прямо чи опосередковано має високий деморалізуючий вплив на репутацію міжнародної банківської системи, оскільки банки були одним з найважливіших каналів відмивання грошей в останні десятиліття. Крім того, найпоширенішою схемою відмивання грошей є використання фінансової установи (банки, компанії з фінансових послуг) [47]. Так, Д. М. Сат, Г. О. Крилов, К. Є. Беззвербний та інші звертають увагу на способи відмивання коштів та роблять висновок, що протидія та боротьба з цим явищем ускладнена браком належної комунікації між правоохоронними органами та банками, а також спеціалістів зі вказаного питання [48]. Водночас Р. О. Баранов зазначає, що пріоритетними напрямками діяльності із протидії легалізації кримінальних доходів є удосконалення механізмів взаємодії банків, правоохоронних органів і спеціалізованих міжнародних організацій та розвиток нормативної бази як основи для такої взаємодії [49].

Тому для України необхідність налагодження взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ у сфері протидії легалізації злочинних доходів є незаперечною, а вивчення зарубіжного досвіду є своєчасним й актуальним.

Перш ніж безпосередньо розглядати досвід зарубіжних країн у сфері протидії легалізації злочинних доходів, зауважимо, що така протидія має відбуватися не лише всередині конкретно взятої держави. Важливо, щоб така протидія здійснювалася на засадах співробітництва з іншими державами. Це пояснюється тим, що для ефективної, комплексної та всеохоплюючої протидії досліджуваному нами явищу, заходів, які вживаються виключно на внутрішньодержавному рівні – недостатньо. Саме тому, такого важливого значення набуває міжнародні співпраця у досліджуваній сфері [50].

Необхідність посилення міжнародної взаємодії пояснюється існуванням певних факторів, наявність яких обумовлює можливість легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Серед основних факторів варто виділити наступні:

- 1) відсутність належної правової бази та прогалини в законодавстві.
- 2) наявність специфіки відмивання доходів у кожній країні.
- 3) постійне удосконалення методів і способів відмивання коштів.
- 4) уразливість кредитно-банківських систем.
- 5) існування офшорних зон.

Вплив вищезазначених факторів на економічну складову кожної держави неможливо недооцінювати, зважаючи на можливі ризики від злочинів у сфері легалізації злочинних доходів та визнання світовою спільнотою відмивання «брудних» грошей глобальною загрозою економічній безпеці.

Відповідно, не виникає сумніву, що ефективна протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, зумовлює необхідність посилення міжнародної взаємодії правоохоронних структур, зважаючи на глобальний характер цього злочину та його негативний вплив на економічну безпеку кожної країни. Їх злагоджена робота перш за все допоможе запобігти вчиненню злочинів із «брудними» коштами, а також підвищить ймовірність виявлення фактів відмивання ще на початковому етапі, що у підсумку позитивно вплине на економіку.

Більше того, кожна країна повинна розуміти, що жодна з них не захищена від такого негативного явища як легалізація злочинних доходів. Якщо злочинці чи міжнародні злочинні організації помічають, що у певній країні діяльність по протидії названому злочину посилюється та вживаються більш рішучі заходи, деякі зі злочинців можуть перенести свою незаконну діяльність в інші країни, де умови для відмивання є більш сприятливими, а система протидії легалізації злочинних доходів і правосуддя слабшими. У зв'язку з цим надзвичайно важливо взаємодіяти правоохоронним органам всіх країн, не залежно від рівня

економічного розвитку кожної, адже окрема країна не в змозі самостійно забезпечувати власну економічну безпеку [46].

Ефективність взаємодії правоохоронних органів України й інших держав залежить від форм взаємодії, які обрані взаємодіючими суб'єктами. За допомогою кожної з таких форм, як способу вираження змісту волевиявлення уповноважених суб'єктів, виникають, змінюються чи припиняються правовідносини, юридичні наслідки від яких мають суттєве значення не тільки для їх учасників, а й для фінансових та економічних інтересів держави загалом [51].

Так, узагальнення досвіду міжнародної співпраці в боротьбі зі злочинністю дозволяє виділити як найбільш ефективні і з практичної точки зору такі, що можуть бути реально здійснені у сучасних умовах, наступні форми співпраці:

- укладання міжнародних договорів про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинних посягань;
- спільні консультації з метою вироблення кожною з країн, що співпрацюють, національної та міжнародної стратегії щодо попередження злочинів;
- участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються у боротьбі зі злочинністю;
- розробка поточних і довгострокових програм співробітництва у сфері попередження злочинності;
- планування сумісних програм боротьби з найбільш небезпечними видами злочинів, що мають міжнародний характер;
- обмін досвідом з організації та проведення профілактично-превентивної діяльності [52].

Водночас аналіз нормативно-правової бази та правової доктрини щодо міжнародної взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, дозволяє виокремити 4 основні форми взаємодії правоохоронних органів України та зарубіжних країн.

1. Спільне розслідування злочинів шляхом створення спільних слідчих груп. Під взаємодією спільних слідчих груп пропонується розуміти складну систему взаємозв'язку, яка врегульована нормами міжнародного та національного законодавства, реалізується завдяки посередництву узгоджених заходів, що здійснюються за певними напрямками та у визначених законодавством формах і мають на меті повне та всебічне розкриття злочинів, виявлення та усунення їх чинників, забезпечення режиму законності [53]. На думку А. В. Даниляка, названа форма взаємодії є найбільш ефективною і результативною, адже зацікавленість у своєчасному і повному встановленні обставин злочину є взаємною для органів правопорядку держав-учасниць. По суті спільне розслідування транснаціонального злочину шляхом створення спільних слідчих груп як форма взаємодії становить собою паралельну діяльність по розслідуванню однієї злочинної події, за фактом вчинення якої було відкрито кримінальне провадження в Україні та іншій державі (або в декількох державах) [54].

2. Укладання міжнародних договорів з іншими державами. Положення укладених Україною міжнародних договорів з іншими державами сприяють «попередженню можливості легалізації доходів від злочинної діяльності і забезпеченню їх конфіскації» [55]. Одним із таких договорів є Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки 1996 року, спрямована на зміцнення взаємодії правоохоронних структур у боротьбі зі злочинами у сфері економіки, і насамперед щодо відмивання злочинних доходів [56].

3. Надання міжнародної правової допомоги. Вказана форма взаємодії застосовується у випадку, коли правоохоронні органи інших держав потребують допомоги у проведенні слідчих (розшукових) дій чи оперативних заходів на території іншої держави. Цей вид взаємодії реалізується шляхом виїзду українських поліцейських до іншої країни та прийнятті участі ними у плануванні і підготовці окремих слідчих (розшукових) дій або тактичних операцій. Безпосередньої участі у проведенні вказаних заходів українські

співробітники не приймають. Вони мають право лише бути присутніми при діях зарубіжних поліцейських, обмінюватись інформацією та координувати зусилля [57].

4. Спільна участь правоохоронних органів України та інших держав у семінарах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів. Зазвичай метою таких семінарів є обговорення проблемних питань, які виникають у практичній діяльності правоохоронців під час взаємодії, а також надання пропозицій щодо налагодження механізму взаємодії правоохоронних органів різних держав.

Як бачимо, існує чимало різноманітних форм взаємодії правоохоронних органів різних держав і розглянутий нами перелік не є вичерпним. Вибір форм взаємодії повинен здійснюватися з урахуванням мети, якої прагнуть досягти взаємодіючі суб'єкти. Натомість удосконалення та розширення форм міжнародної співпраці сприятиме скороченню економічної злочинності загалом і кількості злочинів у сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема, а також зменшенню рівня тіньової економіки й міжнародної організованої злочинності [58].

Переходячи до зарубіжного досвіду, зазначимо, що питання протидії легалізації злочинних доходів належить передусім до компетенції правоохоронних органів. Дослідивши досвід держав-членів ЄС (Італія, Румунія, Македонія, Австрія, Хорватія, Грузія, Латвія, Норвегія), ми можемо зробити висновок про існування в цих державах спеціального правоохоронного органу, який запобігає, виявляє, припиняє, розслідує та розкриває фінансово-економічні правопорушення [59].

Перша країна, досвід якої ми розглянемо, є Сполучені Штати Америки, адже в цій країні раніше, ніж в інших, влада зіткнулася з проблемою відмивання коштів й усвідомила необхідність розробки заходів по протидії цьому явищу. Тому вказана країна має найбільш напрацьований досвід протидії легалізації злочинних доходів [60].

У Сполучених Штатах Америки основним слідчим органом, який виявляє, припиняє факти відмивання злочинних доходів, встановлює осіб, причетних до відмивання, а також застосовує до них відповідні санкції, є Федеральне бюро розслідувань (Federal Bureau of Investigation). Водночас підрозділом фінансової розвідки є FinCEN, що діє в структурі Міністерства фінансів Сполучених Штатів Америки. Інформація про відповідні фінансові операції надається зазначеним підрозділом фінансової розвідки правоохоронним органам, за їх запитом чи за власною ініціативою. При цьому банк може погодитися і надати до правоохоронного органу, за його запитом, додаткову інформацію стосовно фінансової операції, що стала об'єктом фінансового моніторингу. У випадку відмови банку в наданні такої інформації вона може бути отримана правоохоронним органом за судовим наказом про явку до суду з документами (субпоенею) [61]. Інакше кажучи, FinCEN виступає своєрідним джерелом інформації, адже за його допомогою значно полегшується процес обміну інформацією між відповідними суб'єктами, що, у свою чергу, сприяє більш швидкому розслідуванню фактів відмивання.

Оскільки Федеральне бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки дуже покладається на дані BSA (Bank Secrecy Act – Закон про банківську таємницю), Бюро тісно співпрацює з фінансовими установами, щоб забезпечити відкриті лінії зв'язку, регулярно зустрічаючись з банками, як великими, так і малими, щоб обговорити, які SAR (повідомлення підозрілі фінансові операції) були корисними для операцій та який тип даних корисний для подальших заявок. Федеральне бюро розслідувань також розпочало просвітницьку роботу з банками, щоб ділитися розсекреченою інформацією [62].

Існуюча в Італії система протидії легалізації злочинних доходів побудована на принципах взаємодії між фінансовими, розвідувальними інститутами та правоохоронними органами. Так, Ufficio Italianodei Cambi (UIC) – орган Банку Італії, що здійснює функції фінансової розвідки тісно взаємодіє з підрозділами Фінансової гвардії Італії (Guardiadi Finanza), який є

правоохоронним органом і спеціалізується на всіх економічних злочинах. Фінансова гвардія здійснює оперативно-розшукову діяльність у сфері відмивання коштів, у той час як функції підрозділу фінансової розвідки обмежуються інформаційно-аналітичною роботою у цій сфері [63].

Водночас в Італії фінансовий оператор фінансової установи, який має підозру щодо будь-яких грошових трансакцій, повинен без затримки повідомити головного менеджера установи або його уповноваженого представника. Менеджер установи, у свою чергу, має без затримки повідомити начальника правоохоронного органу тієї юрисдикції, де знаходиться фінансова організація. Останній зобов'язаний поінформувати про підозру спеціальний підрозділ Фінансової гвардії Італії [64].

Французьке законодавство щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму передбачає, що банки несуть обов'язкову відповідальність повідомляти про будь-які підозри щодо конкретних клієнтів або трансакцій перед національним підрозділом фінансової розвідки – Tracfin, що підпорядковується Міністерству економіки та фінансів Франції та Міністерству бюджету. Вказаний підрозділ виступає посередником у обміні інформацією між фінансовими установами та правоохоронними органами (Національна жандармерія Французької Республіки, Кримінальна поліція Франції).

Однак відсутність особистісних контактів і зворотного зв'язку від Tracfin через низький рівень взаємної довіри змушує працівників фінансових установ шукати шляхи взаємодії з правоохоронцями. Як правило, така взаємодія будується на неофіційних стосунках на регулярній основі через зустрічі та/або телефонні контакти. Розвідка поліції допомагає у створенні звітів про підозрілу діяльність, тоді як інформація від банків подає розслідування поліції, які не обов'язково пов'язані зі справами відмивання грошей. Такі обміни, які є незаконними, але поширеними, відображають форму взаємозалежності. Окрім цього, багато банків найняли фахівців з рангів правоохоронних професій, щоб скористатися їх знаннями та професійними зв'язками [65].

У Бельгії спостерігається досить схожа ситуація як у Франції, де між банками та Підрозділом обробки фінансової інформації (СТІФ), що є підрозділом фінансової розвідки, відсутній зворотний зв'язок. Надання інформації йде в основному в одному напрямку: від банків до правоохоронців. Поряд з цим, працівники поліції відмічають, що їм бракує інформації про системи моніторингу та критерії, що використовуються в банках [66], що, очевидно, значно ускладнює і так обмежений обмін інформацією.

Зауважимо, що не всі західні країни проводять активну цілеспрямовану політику у сфері протидії відмиванню злочинних доходів. Зокрема, мова йде про Швейцарію, законодавство якої є досить ліберальним, і тому не зобов'язує банківських службовців інформувати правоохоронні органи про угоди, щодо яких є підстави вважати, що вони відбуваються з метою легалізації злочинних доходів. Це пов'язано з тим, що у вказаній країні є офшорні зони, і, відповідно, дотримання банківської таємниці є суворим. Єдиною підставою для контрольних-наглядових структур отримати доступ до відомостей про фізичну особу, що становить банківську таємницю, є наявність порушеної кримінальної справи у зв'язку зі злочинном, вчиненим клієнтом організації з метою приховування свого доходу [67].

Взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами також може відбуватися під час моніторингу банківських операцій, і пов'язана з кримінальним розслідуванням фактів відмивання коштів. Загалом же під категорією «фінансовий моніторинг» пропонується розуміти комплекс визначених на законодавчому рівні заходів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу та спрямовані на виконання вимог чинного законодавства в контексті протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження. Разом з цим, дослідивши фінансовий моніторинг у зарубіжних країнах, необхідно виокремити певний комплекс вимог на міжнародному рівні до органів, які є аналогічними підрозділам фінансової розвідки: оперативна автономність та незалежність у керуванні; вони мають становити собою єдину одиницю в країні; вони повинні

мати досвід у фінансовому аналізі; і вони повинні мати можливість обмінюватися інформацією безпосередньо та самостійно. Також необхідно зазначити спільні риси фінансового моніторингу у всіх країнах. Зокрема: наявність нормативно-правової бази щодо протидії легалізації відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом та існування спеціалізованого органу в країнах, так званого підрозділу фінансової розвідки. Щодо відмінних рис, необхідно виділити також дві основні: межі та характер відповідальності за порушення законодавства у даній сфері та моделі моніторингу операцій [68].

Процес моніторингу може проводитися або за внутрішнім рішенням банку, або за запитом компетентного органу, і здійснюється за допомогою автоматизованих систем. У більшості країн моніторинг банківських рахунків не може здійснюватися за запитом установ, що не входять в судову систему. У деяких країнах процедура моніторингу контролюється і запускається тільки судовими органами. У таких випадках правоохоронні органи тільки виконують ордера. Так, згідно з Кримінально-процесуальним кодексом Грузії, за рішенням суду банк зобов'язаний співпрацювати зі слідством і надавати йому поточну інформацію про операції по одному або декільком банківським рахункам. Водночас у Литві рішення про моніторинг приймається главою органу у письмовій формі. В екстреному випадку розпорядження може бути усним із наступним письмовим підтвердженням протягом 24 годин [69].

Як бачимо, банки, як правило, не надають компетентним органам прямого доступу до своєї системи, а лише надсилають їм відповідну інформацію. Прямий доступ до системи автоматичного моніторингу є скоріше винятком і надається в Болгарії, де до програмного забезпечення банків можуть підключатися підрозділ фінансової розвідки чи правоохоронний орган [70]. Звичайно, надання прямого доступу до програмного забезпечення пов'язано з ризиком використання інформації для цілей, відмінних від тих, які планувалися спочатку. У випадку, коли інші країни оберуть подібний механізм обміну інформацією, варто передусім продумати заходи, які б унеможливили незаконне розповсюдження конфіденційних даних, доступ до яких надано.

Наприклад, таким заходом може бути введення обмеженого доступу до систем для чітко визначених груп співробітників правоохоронних органів [60].

У розрізі даного питання досить корисним є досвід Чехії та Словенії, де існують механізми компенсації, коли правоохоронний орган видає ордер на моніторинг, який не дає підстав для порушення кримінальної справи, але завдає відчутних збитків власнику рахунку [70]. У такому випадку механізм компенсації забезпечує збереження банківської таємниці правоохоронними органами.

Отже, легалізація злочинних доходів як загроза економічній безпеці та злочин глобального характеру поставив перед усіма країнами світу питання щодо необхідності посилення міжнародної взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії легалізації злочинних доходів. При цьому міжнародна взаємодія буде успішною, якщо здійснюватиметься як на національному, так і міжнародному рівнях. Необхідність співробітництва правоохоронних органів зумовлено тим, що без міжнародної взаємодії неможливо забезпечити збирання доказів, які знаходяться за межами держави, кримінальне переслідування винних осіб, які знаходяться за межами країни, а також компенсацію збитків чи повернення втрачених доходів [46].

Водночас проаналізувавши зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами, можна зробити висновок, що саме у Сполучених Штатах Америки налагоджена найефективніша взаємодія правоохоронних і фінансових структур, що пов'язано з наявністю зворотного зв'язку між правоохоронцями та працівниками фінансових установ, організацією регулярних зустрічей та проведенням просвітницької роботи між взаємодіючими суб'єктами. Аналіз досвіду Бельгії та Франції свідчить про те, що в цих країнах посередником у обміні інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами виступає підрозділ фінансової розвідки. Однак у випадку відсутності зворотного зв'язку від нього працівники фінансових установ змушені будувати свою взаємодію на неофіційній основі з правоохоронцями [71].

Звичайно, про повне запозичення Україною зарубіжного досвіду взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів мова йтися не може. Однак вивчення й адаптоване впровадження в практику роботи певних положень є не лише можливим, але й необхідним. Зокрема, мова йде про впровадження регулярних зустрічей правоохоронців з працівниками фінансових установ, на яких би обговорювалися результати спільних дій і форми подальшої роботи, здійснювалося б планування заходів щодо протидії відмиванню доходів тощо. Окрім цього, важливо налагодити оперативний обмін інформацією при здійсненні спільних заходів щодо розслідування фактів легалізації злочинних доходів. Не менш важливим є встановлення процедури обміну інформацією, що була виявлена під час фінансового моніторингу чи моніторингу банківських рахунків.

Доцільним є також проведення просвітницької роботи та обмін досвідом між працівниками, адже досить часто правоохоронці не мають достатніх знань у сфері банківської діяльності, не володіють знаннями щодо систем моніторингу, що, у свою чергу, знижує якість розслідування відмивання злочинних доходів. Правоохоронці, у свою чергу, могли б знайомити працівників фінансових установ з процесом виявлення та розслідування фінансово-економічних злочинів.

Під час моніторингу банківських рахунків варто передбачити у виключних випадках усне розпорядження слідчого судді, яке б підтверджувалося протягом доби письмово, про доступ правоохоронного органу до інформації, яка є необхідною та нагальною для слідства. Водночас для забезпечення захисту банківської таємниці варто передбачити механізм компенсації, якщо банківська таємниця буде порушена [60].

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах розвитку України, фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки, яка, в свою чергу, є своєрідним базисом для національної безпеки будь-якої держави. Оскільки, саме стан захищеності економіки від фінансових загроз характеризує національну безпеку держави, перш за все, як запоруку незалежності, стабільності та ефективності умов життєдіяльності розвиненого суспільства. Рівень економічної безпеки держави, в першу чергу, оцінюють здебільшого через призму такого індикатора, як фінансова безпека, при цьому зіставляючи ступінь реалізації головних національних інтересів з актуальними загрозами, зокрема - з процесами тінізації економіки, фінансовий аспект яких реалізується у ході легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Особливу соціальну небезпеку процесів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та їх безпосередню конфронтацію з головними цілями економічної та фінансової безпеки можна пояснити шляхом виокремлення двох основних аспектів. По-перше, такого роду злочинні діяння відволікають на себе фінансові ресурси, передбачені на суспільний розвиток тих чи інших інститутів, призводячи до їх економічної стагнації та деградації. По-друге, відмивання доходів протиправного походження сприяють забезпеченню на практиці своєрідного мультиплікативного ефекту: так, доходи, отримані внаслідок вищезазначених діянь, спрямовуються на підтримку тіньової економіки та зумовлюють притягнення до себе додаткових фінансових ресурсів у наступних репродуктивних циклах.

Зокрема, було виокремлено найпоширеніші джерела походження доходів, одержаних злочинним шляхом:

1. корупційні дії чиновників;
2. шахрайство;
3. державний сектор економіки;
4. кіберзлочини.

Говорячи про активи, які можуть використовуватись у ході легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, то ними можуть бути:

1. цінні папери;
2. земля;
3. нерухоме майно;
4. високоліквідні активи, такі як – золото, діаманти, різноманітні ювелірні

вироби тощо. Щодо каналів реалізації схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, то найпоширенішими з них є:

1. банківський переказ;
2. конвертаційні центри;
3. використання платіжних систем;
4. контрабанда.

Було визначено нагальну необхідність подолання загроз фінансовій безпеці, яка є пріоритетним напрямом забезпечення національних інтересів та національної безпеки України. Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом прямо чи опосередковано впливає на всі основні складові фінансової системи нашої держави. І тому, доки в Україні не буде створено дієвого механізму подолання проблеми відмивання доходів протиправного походження, доти буде існувати чимало загроз безпосередньо для національної безпеки та стабільності фінансової системи України.

Проаналізовано існуючі та виділено нові способи легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема: 1) контрабанду валютних цінностей; 2) контрабанду товарів комерційного призначення; 3) легалізацію грального бізнесу; 4) смарфінг; 5) система «податкових гаваней», тобто зон звільнених від податкового навантаження; 6) придбання цінних паперів на пред'явника; 7) отримання споживчих кредитів із наступним їх достроковим погашенням; 8) легалізація доходів за допомогою використання криптовалюти.

Відповідно до Міжнародних Стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинних

шляхом, та про фінансування тероризму, у кожній країні має функціонувати підрозділ фінансової розвідки, який виконує функції національного центру для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції, а також іншої інформації, яка має відношення до відмивання доходів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу. В контексті цього в Україні було створено орган, уповноважений виконувати функції підрозділу фінансової розвідки в Україні - Державну службу фінансового моніторингу України. Таким чином, саме ця інституція призначена для протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та належить до різновидів фінансової розвідки так званого «адміністративного типу» (за класифікацією, яка була наведена вище).

Встановлено, що відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом прямо чи опосередковано впливає на всі основні складові фінансової системи нашої держави, зокрема і національної безпеки в цілому. Тому, доки в Україні не буде створено дієвого механізму подолання проблеми відмивання доходів протиправного походження, доти буде існувати чимало загроз безпосередньо для національної безпеки та стабільності фінансової системи України. Було визначено критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів із фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, до яких запропоновано віднести:

- 1) зменшення частки латентної злочинності;
- 2) стан інформаційного забезпечення;
- 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію;
- 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом;
- 5) кількість складених обвинувальних актів;
- 6) економічний ефект;
- 7) громадська думка.

Проаналізувавши зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами, можна зробити висновок, що саме у Сполучених Штатах Америки налагоджена найефективніша взаємодія правоохоронних і фінансових структур, що пов'язано з наявністю зворотного зв'язку між правоохоронцями та працівниками фінансових установ, організацією регулярних зустрічей та проведенням просвітницької роботи між взаємодіючими суб'єктами. Аналіз досвіду Бельгії та Франції свідчить, що в цих країнах посередником у обміні інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами є підрозділ фінансової розвідки. Але у разі відсутності зворотного зв'язку від нього працівники фінансових установ змушені будувати свою взаємодію на неофіційній основі з правоохоронцями.

Звичайно, про повне запозичення Україною зарубіжного досвіду взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів мова йтися не може. Однак вивчення й адаптоване впровадження в практику роботи певних положень є необхідним. Зокрема, мова йде про впровадження регулярних зустрічей правоохоронців з працівниками фінансових установ, на яких би обговорювалися результати спільних дій і форми подальшої роботи, здійснювалося б планування заходів щодо протидії відмиванню доходів тощо. Окрім цього, важливо налагодити оперативний обмін інформацією при здійсненні спільних заходів щодо розслідування фактів легалізації злочинних доходів. Не менш важливим є встановлення процедури обміну інформацією, виявленою під час фінансового моніторингу чи моніторингу банківських рахунків.

Доцільним є також проведення просвітницької роботи та обмін досвідом між працівниками, адже досить часто правоохоронці не мають достатніх знань у сфері банківської діяльності, не володіють знаннями щодо систем моніторингу, що, у свою чергу, знижує якість розслідування відмивання злочинних доходів. Правоохоронці, у свою чергу, могли б знайомити працівників фінансових установ з процесом виявлення та розслідування фінансово-економічних злочинів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Погорецький М. А. Особливості розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / за ред. М. А. Погорецького та Д. В. Сергєєвої. Київ : Алерта, 2015. С. 279–300.
2. Держфінмоніторинг підбив підсумки своєї роботи за 9 місяців 2020 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhfinmonitoring-pidbiv-pidsumki-svoyeyi-roboti-za-9-misyaciv-2020-roku> (дата звернення: 21.12. 2020 р.).
3. Дудоров О.О., Тертиченко Т.М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: монографія. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
4. Бандурка А.М. Украина против «грязных» денег: науч.-практ. пособие. Национальный университет внутренних дел. Харьков : Основа, 2003. 224 с.
5. Доля Л.М. Небезпека легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом. *Право України*. 2002. № 2. С. 89–93.
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20200816> (дата звернення: 19.12.2020).
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131.
8. Краліч В.Р. Сутність процесу легалізації «брудних» коштів та його вплив на економічну безпеку вітчизняних банківських установ. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 6. С. 191–195

9. Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948 (дата звернення: 22.03.2020).

10. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму : веб-сайт. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf (дата звернення: 22.03.2020).

11. Митний кодекс України від 13 бер. 2012 р. ред. станом на 17 бер. 2020 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 21.03.2020).

12. Білоус І.І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 82–88.

13. Поліщук О.Л., Літвінов О.В. Деякі проблемні питання доказування фактів легалізації грошових коштів, здобутих злочинним шляхом. *Право і безпека*. 2003. № 2. С. 168–171.

14. Типологізація легалізації злочинних коштів в Україні : наказ Дерфінмоніторингу України від 27 груд. 2005 р. № 249. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0249387-05> (дата звернення: 19.03.2020).

15. Торгашова К.О. Доцільність легалізації грального бізнесу в Україні. «Молодий вчений». Квітень 2019 р. № 4 (68). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4/97.pdf>

16. Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15.05.2009 року № 1334-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (дата звернення: 25.03.2020).

17. Розкриття відмивання грошей в казино - поширені методи і практика. *Агентство інформаційних повідомлень*: веб сайт. URL: <https://vg-news.ru/n/147774> (дата звернення: 27.11.2020).

18. Arkhipov V.V. Virtual property: systemic legal problems within the framework of developing the industry of computer games. *Zakon and Law*. 2014, no. 9, pp. 69–90.

19. Иванцов С.В., Сидоренко Э.Л., Спасенников Б.А., Березкин Ю.М., Суходолов Я.А. Преступления, связанные с использованием криптовалюты: основные криминологические тенденции. *Всероссийский криминологический журнал*. 2019. Т. 13. № 1. С. 85-93.

20. Думчиков М.О., Репін Д. А. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом за допомогою використання віртуальної валюти (криптовалюти): криминологічний та кримінально-правовий аспект. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 82. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2020/11/dumchykov_repin_82.pdf (дата звернення: 17.12.2020).]

21. Думчиков М. О, Сіра М.А. Використання фіктивних суб'єктів господарювання як спосіб легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: основні причини, наслідки та способи боротьби. *Правові горизонти*. 2020. № 23. С. 62–67.

22. Саргсян С. М. Структура международной системы регулирования офшорных зон: современное состояние и перспективы развития. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25: Международные отношения и мировая политика. 2016. № 2. С. 31 – 54

23. Andreeva L. Y. et al. Experience of Greece on Recapitalization of Banks, Marketing Management and Personnel Retraining in Conditions of Economic Recession .*European Research Studies Journal*. 2017. Т. 20. № 1. С. 390-409.

24. Галали, Ризгар Дж. Азиз. Оффшорные банки как канал отмывания преступных доходов и финансирования терроризма. *Государственное и муниципальное управление. ученые записки*. 2019. №1. С. 263 – 269.

25. Олєфіренко Є. В., Тімошенко Н. О. Особливості об'єктивних ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. URL:file:///C:/Users/Admin/Downloads/831-1685-1-SM%20(3).pdf (дата звернення: 10.03.2020).

26. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму : веб-сайт. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2014/20141229/tipolog_2014.pdf (дата звернення: 12.03.2020).

27. The Forty Recommendations of the Financial Action Task Force on Money Laundering 1990 (FATF, Paris). URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%201990.pdf> (дата звернення: 19.09.2020).

28. Уткіна М.С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Юридичний електронний науковий журнал. 2020. № 7. С. 292–295.

29. Буткевич С. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2008. Т. 21 (60). № 1. С. 68–74.

30. Москаленко Н.В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 1. С. 1–7.

31. Kirschenbaum, Joshua, Veron, Nicolas (2018). A better European Union architecture to fight money laundering. Policy Contribution, no. 19. URL: <https://www.bruegel.org/2018/10/a-better-european-union-architecture-to-fight-money-laundering/> (дата звернення: 30.08.2020).

32. Abigail J. Marcus (2019). Financial intelligence units (FIUs): Effective institutional design, mandate and powers. Transparency International Anti-Corruption Helpdesk. URL: https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Financial-Intelligence-Units_Design-Mandate-Powers_2019_PR.pdf (дата звернення: 10.09.2020).

33. Mouzakiti, Foivi. (2020). Cooperation between financial intelligence units in the European Union: Stuck in the middle between the General Data

Protection Regulation and the Police Data Protection Directive. *New Journal of European Criminal Law*, no.3, vol.11, 351-374.

34. Шиян Д. В. Суб'єкти фінансового моніторингу. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2012. Випуск 36. С. 303-310.

35. Хмелюк А. А. Фінансовий моніторинг : суб'єкти та об'єкти в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 1 (64). С. 174-180.

36. Балануца О. О. Особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні. *Інвестиції : практика та досвід*. 2011. № 6. С. 38-40.

37. Павліченко Є. В. Класифікація суб'єктів фінансового моніторингу. URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07pevsfm.pdf> (дата звернення: 16.10.2020).

38. Ustawy z dnia 16 listopada 2000 r.o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1505 z późn. zm.) URL: <http://www.giif.wortalszkoleniowy.pl/witamy.html> (дата звернення: 20.10.2020).

39. Офіційний сайт Generalny Inspektor Informacji Finansowej. – Режим доступу : <http://www.giif.wortalszkoleniowy.pl/giif.html> (дата звернення: 05.10.2020).

40. Стебляк А. В. Критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2020. № 21 (34). С. 76–81.

41. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.10.2020).

42. Резнік О. М., Берцюх А.О. Поняття та особливості взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з правоохоронними

органами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 22(35). С.82-86.

43. Стеблянко А. В. Адміністративно-правовий статус фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів. Травневі правові читання: матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2020 р.). Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 315–316.

44. IMF, Anti Money Laundering and Economic Stability – IMF Finance & Development Magazine. December 2018. №4 (55). P.44–45.

45. Карпунцов В. Організована злочинність і правоохоронна система України. Резонанс. 2019. URL: <http://resonance.ua/organizovana-zlochinnist-i-pravookho/>.

46. Steblianko A.V., Chernadchuk T.O., Kravchenko I.O., Andriichenko N.S., Rudanetska O.S. International Law Enforcement Cooperation against Money Laundering. *Cuestiones Políticas* . jul-dic2020, Vol. 37 Issue 65, p. 217-229. DOI: 10.46398/cuestpol.3865.17.

47. Moh Zali & Ach Maulidi, Fighting Against Money Laundering, 5(3) BRICS Law Journal 40–63 (2018).

48. Diana Margenovna Sat, Grigory Olegovich Krylov, Kirill Evgenyevich Bezverbnyi, Alexander Borisovich Kasatkin, Ivan Aleksandrovich Korney Investigation of money laundering methods through cryptocurrency. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2016. Vol. 83. No. 2. P. 244–254.

49. Баранов Р. О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Київ, 2018. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/cfcd458f-674a-4214-9b2b-ab482f27c990.pdf>.

50. Bondarenko O., Reznik O., Garmash Y., Andriichenko N., Stohova O. (2020) Participation of Ukraine in International Cooperation against

Corruption. Amazonia investiga. Volume 9 Issue 29: 407-416. DOI: <http://dx.doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.45>.

51. Рєзнїк О. М. Адмїнїстративно-правовї засади дїяльностї правоохоронних органїв з забезпечення фїнансово-економїчної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

52. Крїмїнологїя: учебник / под ред. В.Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. Москва: Юрист, 1995. 512 с.

53. Конограй Н. Форми взаємодїї спїльних слїдчих груп у мїжнародному спївробїтництвї пїд час крїмїнального провадження. Науковий часопис Нацїональної академїї прокуратури України. 2015. № 2. С. 56–65.

54. Даниляк А. В. Особливостї взаємодїї органїв досудового розслїдування України пїд час спїльного розслїдування економїчних злочинїв з правоохоронними органами зарубїжних держав. Науковий вїсник Херсонського державного унїверситету. Серїя «Юридичнї науки». 2015. Вип. 3-2. Т. 4. Ч. 2. С. 160–164.

55. Сазонов В. В. Мїжнародне спївробїтництво у сферї крїмїнологїчного забезпечення економїчної безпеки України. Право та державне управлїння. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 125– 135.

56. Угода про спївробїтництво в боротьбї зї злочинами у сферї економїки вїд 12 квїтня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_258.

57. Даниляк А. В. Форми взаємодїї органїв досудового розслїдування України з правоохоронними органами зарубїжних держав. Сучаснї проблеми адмїнїстративного права та процесу: тези доп. учасникїв Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харкїв, 30 черв. 2017 р.) / МВС України, Харкїв. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмїн. права і процесу ф-ту № 3. Харкїв, 2017. С. 202–206.

58. Стеблянко А. В. Форми взаємодїї правоохоронних органїв України й їнших держав щодо протидїї легалїзацїї злочинних доходїв.

Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Суми, 21–22 травня 2020 р.). Суми: Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 120–124.

59. Резнік О. М., Полянська Є. А. Реформування органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України враховуючи європейський досвід. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, О. М. Резнік. Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 26-28.

60. Oleg M. Reznik, Nadiia S. Andriichenko, Viktor Ya. Konopelskyi, Zhanna V. Zavalna, Tetiana Y. Myronenko. Anti-money laundering: foreign experience of interaction between law enforcement agencies and financial. *Revista Gênero & Direito* V. 9 - Nº 05 - Ano 2020 – Special Edition. 142-155.

61. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2007. 140 с.

62. Steven M. D'Antuono. Combating Money Laundering and Other Forms of Illicit Finance: Regulator and Law Enforcement Perspectives on Reform. 2018. URL: [https://www.banking.senate.gov/imo/media/doc/D'Antuono%20Testimony%2011-29-18.pdf](https://www.banking.senate.gov/imo/media/doc/D%27Antuono%20Testimony%2011-29-18.pdf).

63. Горюкова О. В. Основы финансового мониторинга в кредитных организациях: учебн. пособие для магистрантов по направлению подготовки 080300 «Финансы и кредит». М.: Директ-Медиа, 2014. 212 с.

64. Шостко О. Ю. Зарубіжний досвід протидії організованій злочинності у сфері економіки. Збірник наукових праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні. Вип. 3. Харків: Харківський Центр по

вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні, 2002. С. 177–195.

65. Gilles Favarel-Garrigues, Thierry Godefroy, Pierre Lascoumes. Reluctant partners? Banks in the fight against money laundering and terrorism financing in France. *Security Dialogue*. 2011. 42(2). 179–196.

66. Antoinette Verhage. Great expectations but little evidence: policing money laundering. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 2017. Vol. 37 (7/8). 477–490.

67. Золотарев Е. В. Совершенствование системы противодействия легализации преступных доходов и механизмов контроля в кредитных организациях: дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.10. Москва: Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации, 2014. 193 с.

68. Уткіна М.С. Здійснення фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 2. С. 124–129.

69. Задержка финансовых операций и мониторинг банковских счетов. *MONEYVAL*, 2013. 80 с.

70. Тридід О., Орехова К. Закордонний досвід моніторингу банківських рахунків. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 11. С. 52–58.

71. Стеблянко А. В. Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. Шляхи реформування юридичних наук у європейський простір: теоретико-практичний аспект: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 19 травня 2020 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 143–146.